ÎMBOGĂȚIREA ILICITĂ: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

Victor KALUGHIN

CZU: 343.352 victor.kalughin@gmail.com

In the present article we conclude that the criminal offence of illicit enrichment is inapplicable in the Republic of Moldova. We argue that the main cause of the mentioned inapplicability is of a constitutional nature, in concreto – art. 46 alin. (3) of the Constitution states the „presumption of legality of property" and imposes on the accusation body the duty to directly prove the illegal origin of property in criminal cases.

Îmbogățirea ilicită este o componență de infracțiune nouă pentru Republica Moldova, fiind incriminată relativ recent. Legea nr. 326/2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, prin care Codul penal a fost completat cu prevederile de rigoare (art. 330/2), a fost adoptată în decembrie 2013 și a intrat în vigoare în februarie 2014 [1].

În esență, incriminarea îmbogățirii ilicite urmărește tragerea la răspunderea penală a persoanelor pentru deținerea unor averi ce depășesc substanțial veniturile licite ale acestora. Principalul raționament de incriminare a acestei infracțiuni rezidă în dificultățile identificării și urmăririi penale a actelor corupționale, acestea având un caracter latent și clandestin. Or, o mare parte a actelor de corupție nu pot fi descoperite și demonstrate decât în flagrant, în restul cazurilor probarea fiind dificilă. Astfel, pentru a depăși atare deficiențe, se recurge la incriminarea celui mai evident semn al acestor fapte – rezultatul – posesia unor averi impunătoare, disproporționale și inexplicabile în raport cu veniturile licite. În așa fel, devine posibilă aplicarea răspunderii penale chiar dacă este imposibilă dovedirea actelor corupționale din care s-au obținut bunurile în cauză.

În vederea elucidării principalelor deficiențe ale acestei componențe, este important de evidențiat că îmbogățirea ilicită este asemănătoare infracțiunii de spălare de bani. Astfel, aidoma infracțiunii de spălare de bani, îmbogățirea ilicită este, în mod obligatoriu, precedată de săvârșirea unei fapte generatoare de venituri ilicite – *delictum principale* – mai denumită „faptă anterioară" sau „faptă principală".

Printre asemenea fapte se numără infracțiuni, precum: corupere pasivă; trafic de influență; delapidare a averii străine etc. Această faptă este sursa bunurilor deținute ulterior în cadrul infracțiunii de îmbogățire ilicită [2].

Însă îmbogățirea ilicită se deosebește esențial de infracțiunea de spălare de bani. Pornind de la esența și scopul incriminării, în practica unanimă a statelor, în cazul îmbogățirii ilicite, acuzarea trebuie să demonstreze doar fapta subsecventă de deținere (*delictum subsequens*), adică doar nemijlocit îmbogățrea ilicită, fără a fi necesară demonstrarea și aplicarea răspunderii penale pentru fapta generatoare de venituri. În fond, acuzarea trebuie să probeze doar discrepanța dintre valoarea averilor și veniturile licite ale făptuitorului. Odată ce discrepanța este una substanțială, intervine răspunderea penală, nefiind necesară demonstrarea originii ilicite a averii în cauză. Or, dacă ar fi necesară și stabilirea procedeelor concrete de îmbogățire (corupere pasivă, trafic de influență, delapidare a averii străine etc.), incriminarea îmbogățirii ilicite își pierde sensul.

Tocmai aici rezidă principala dificultate a aplicabilității îmbogățirii ilicite în Republica Moldova. În pofida faptului că, la incriminarea îmbogățirii ilicite, scopul legiuitorului a fost precum cel expus *supra*, în practică, din neglijență, s-a creat o situație diametral opusă – **Republica Moldova este unicul stat din lume în care trebuie să se probeze și să se aplice răspundere penală atât pentru îmbogățirea ilicită, cât și pentru fapta generatoare de venituri ilicite.**

Această situație este determinată de art. 46 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova care prevede: „Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă” [3]. Această prevedere constituțională este principalul impediment în aplicarea componenței de îmbogățire ilicită, deoarece generează obligația urmăririi penale și a infracțiunii generatoare de venituri, fapt ce face, după cum vom vedea în continuare, inaplicabilă componența de îmbogățire ilicită.

De fapt, norma constituțională instituie principiul prezumției caracterului licit al averii. În sensul Hotărârii Curții Constituționale nr. 21/2011, această prezumţie presupune responsabilitatea statului de a prezenta probe care ar demonstra că proprietatea a fost dobândită

ilegal. Iar Hotărârea Curții Constituționale nr. 6/2015 reiterează că nu doar discrepanţa dintre valoarea averii şi mijloacele dobândite legal duce la condamnarea funcţionarului public, fiind necesare dovezi suplimentare, care urmează să demonstreze caracterul ilicit al averii.

Deci, potrivit prevederilor constituționale și interpretării Curții Constituționale, acuzarea trebuie să demonstreze și fapta generatoare de venituri, iar persoana învinuită va trebui să poarte răspundere penală atât pentru această faptă (de exemplu – corupere pasivă), cât și pentru fapta subsecventă de deținere a bunurilor (îmbogățire ilicită).

Însă, în acest caz, se încalcă flagrant principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte (*non bis in idem*), deoarece, spre deosebire de infracțiunea de spălare de bani, îmbogățirea ilicită nu reprezintă o construcție juridică autonomă, fiindcă această componență incriminează scopul faptelor generatoare de venituri – deținerea bunurilor în propriul interes și în vederea beneficierii de calitățile utile ale acestora [4].

Datorită faptului că, în contextul prevederilor constituționale, componența analizată încalcă principiul *non bis in idem*, suntem de opinia că componența de îmbogățire ilicită este inaplicabilă și incompatibilă cu sistemul național constituțional actual.

Inaplicabilitatea și ineficiența componenței este demonstrată și de practicile naționale – până în prezent nu a fost pronunțată nicio sentință judecătorească în baza acesteia. Toate cauzele penale pornite, într-un număr deloc impunător, sunt tergiversate la faza urmăririi penale sau la faza examinării în fond, fapt ce denotă dificultățile întâmpinate în administrarea cauzelor de îmbogățire ilicită.

În final, în vederea înlăturării deficiențelor constatate, ar fi recomandabilă modificarea Constituției. *In concreto,* propunem expunerea art. 46 alin. (3) din Constituție în următoarea redacție: „Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă, **cu excepțiile stabilite de lege**”. Deci, propunem completarea textului cu sintagma „cu excepțiile prevăzute de lege”. Modificarea textului constituțional este cea mai corectă și eficientă modalitate de soluționare a deficiențelor. Astfel, s-ar înlătura caracterul universal și imperativ al prezumției caracterului licit al averii, fapt ce ar permite tragerea la răspundere penală doar în baza infracțiunii de îmbogățire ilicită.

O soluție alternativă, care însă este discutabilă, este revizuirea jurisprudenței Curții Constituționale și oferirea unei interpretări extensive a conceptelor constituționale abordate.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 72-74 (195), 2009.
2. BRÎNZA, S., MAREȘ, M. *Îmbogățirea ilicită – o analiză comparativă a legislațiilor din Republica Moldova și România*. [Accesat 02.06.2020]. Disponibil: https://juridicemoldova.md/7421/imbogatirea-ilicita-o-analiza-comparativa-a-legislatiilor-din-republica-moldova-siromania.html
3. Constituția Republicii Moldova. nr. 01 din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1994, nr. 1 (05).
4. STATI, V. Reglementarea răspunderii pentru infracțiunile prevăzute la art. 330/2 „Îmbogățirea ilicită" din Codul penal: controverse, soluții, perspective. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.9, p.2.